

بازشناسی مفهوم شهر شاد مبتنی بر تجارب و اسناد جهانی

سحر سماواتی^۱

دکتری شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس، پژوهشگر شادی و طراحی شهری، محقق دوره فرصت مطالعاتی
دانشگاه دلفت، هلند^۲

فصلنامه پژوهش‌های مکانی فضایی، سال ششم، شماره دوم، پیاپی ۲۲، بهار ۱۴۰۱، صص ۵ - ۱۷

چکیده

رویکرد شهر شاد از نگاه‌های نو در ادبیات معاصر شهرسازی و بیانگر ادراک مثبت افراد از مکانی است که در آن حضور دارند. بررسی ادبیات نظری حوزه شادی و شهر نشانگر آن است که علی‌رغم اهمیت مشخصات شهر بر شکل‌گیری احساسات شهروندان، نقش مؤلفه‌های شهرسازی و سیاست‌گذاری‌های شهری در آفرینش شادی کمتر کاویده شده است. نگاه به داده‌های جهانی نشانگر وضعیت نامناسب ایران در زمینه شادی است که بخشی از این وضعیت را می‌توان در کیفیت شهر و فضاهای شهری و زمینه‌های بروز شادمانی در این فضاها جستجو کرد. هدف این نوشتار بازشناسی رویکرد شهر شاد از تحلیل راهبردها، اصول راهنما و اقدامات انجام‌شده در مطالعات نظری و تجارب جهانی حوزه شهر شاد است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین مفاهیم اثرگذار بر شادی شهری مفاهیم سیاست‌گذاری‌های کلان جامعه، ابعاد کالبدی، ابعاد کیفیت فضای شهری و کیفیت زندگی است که در سه سطح کلان ملی، سطح میانی مدیریت شهری و سطح خرد ارتقاء کیفیت فضاهای شهری محقق می‌شود.

واژگان کلیدی: شادی، شهر شاد، شادی در شهر، فضای شهری.

۱. نویسنده مسئول: s.architect00@gmail.com

۲. پژوهشگر شادی و طراحی شهری، World Database of Happiness، رتردام، هلند.

مقدمه و بیان مسئله

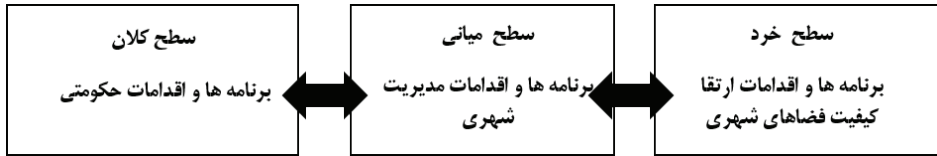
می‌داشتند (Samavati, Ranjbar, & Weijis-Perrée, 2020). اما در دوره معاصر به دلیل تغییرات فرهنگی نقش شادی در فرهنگ زندگی شهری کمرنگ شده است و آمارهای جهانی گزارش شادی نشانگر وضعیت نامناسب میانگین شادی ایرانیان است (میانگین ۴,۶) (Helliwell et al, 2012- 2021). به نظر می‌آید بخش قابل توجهی از این وضعیت را می‌توان در بررسی شهر و فضاهای شهری جستجو نمود. این پژوهش به دنبال واکاوی مفاهیم اثرگذار بر ارتقاء شادی در شهرها مبتنی بر یک نگاه جامع در مطالعات نظری و تجارب جهانی بوده به گونه‌ای که به ارزیابی اقدامات و سیاست‌گذاری‌های کلان در حوزه مطالعات شادی شهری می‌پردازد. فراهم آوردن این نگاه می‌تواند زمینه مناسبی جهت تدوین سیاست‌ها و راهکارهای ارتقاء شادی شهروندان فراهم نماید.

روش پژوهش

روش اصلی در این پژوهش موردپژوهی است. دو شهر کپنهاگ، بوگوتا و کشور بوتان به‌عنوان نمونه‌های موردی انتخاب شده‌اند. شاخص‌های اصلی در انتخاب این سه شهر آمارهای جهانی، ارجاع ادبیات نظری رویکرد شهر شاد به این شهرها و داشتن سند و برنامه ویژه در حوزه مباحث شادی بوده است. با توجه به پیوسته بودن مفهوم شادی با ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... و همچنین تنوع برنامه‌ها در این سه شهر، فراهم آوردن یک ساختار ثابت برای بررسی فرآیندی پیچیده است. در این راستا ضمن تحلیل اسناد و برنامه‌های این سه شهر و دلایل موفقیت آن‌ها در موضوع شادی، در ترکیب با ادبیات نظری شادی می‌توان مؤلفه‌های زیر را به‌عنوان مؤلفه‌های دربرگیرنده اقدامات مرتبط با شادی در این شهرها ارزیابی کرد. (نمودار ۱).

ارزیابی و تحلیل عوامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی، سالیان زیادی موضوع نظریه‌ها و پروژه‌های عملی در طیف وسیعی از رشته‌ها بوده است (Layard, 2007; Diener et al, 2003). در قرن بیست و یکم به‌عنوان قرنی که عمده جمعیت کره زمین در شهرها زندگی می‌کنند، اهمیت مطالعات کیفیت زندگی شهری دوچندان شده است. پرداختن به مفهوم شادی در جوامع و شهرها در دهه‌های اخیر برون‌دادی از تمرکز بر موضوع کیفیت زندگی است (Ballas, 2013). از سال ۲۰۱۱، سازمان ملل، دولت‌ها را موظف به ارتقاء شادی شهروندان نموده است و شادی در دستور کار توسعه جهانی جای گرفته است (Potapov, Shafranskaya, & Bozhya-Volya, 2016). شادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل سلامت روانی، از بنیادی‌ترین مفاهیم مطرح در روانشناسی مثبت‌گرا است (محدثی و قربانی، ۱۳۹۶). انریکه پنالوسا، شهردار بوگوتا، با ابداع مفهوم «شادی شهری» پتانسیل شادی و رفاه را در سیاست‌های دولتی، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، آشکار نمود (Gardner & Assadourian, 2004). شادی شهری را می‌توان تجمیع مؤلفه‌های اثرگذار بر ارتقاء کیفیت فضاهای شهری دانست (Samavati & Desmet, 2022). نگاه به ادبیات حوزه شادی نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام‌شده در رابطه با مفهوم شادی، عمدتاً از دریچه مطالعات غیرشهرسازی انجام‌شده است (Samavati & Ranjbar, 2017). این در حالی است که شادی زمینه‌های پررنگی در تاریخ ایران باستان داشته است، ایرانیان، شادی را از موهبت‌های الهی می‌دانستند و جشن‌های ملی و محلی را به‌عنوان جزئی از آداب و مراسم دینی خود گرامی

1. Enrique Penalosa

نمودار شماره (1): ساختار بررسی نمونه‌های موردی

است که فرد کیفیت زندگی خود را به صورت کلی براساس مطلوبیت آن قضاوت می‌کند (نمودار شماره ۱) (Lancée, Burger, & Veenhoven, 2018). تعاریف و رویکردهای مختلفی برای مفهوم شادی وجود دارد، از زمان ارسطو، شادی دارای دو بعد هدونیا (لذت) و اودایمونیا (زندگی خوب) دیده شده است. در روانشناسی معاصر این ابعاد عموماً به صورت لذت و معنا تعریف می‌شوند و روان‌شناسی مثبت عنصر سوم مشارکت را به احساس خرسندی و شادی افزوده است (Ringelbach, & Berridge, 2010). ارسطو^۷ باور دارد که شادی یا "Eudaimonia" برترین لذت انسانی است که از خوشبختی یا خرسندی به دست می‌آید، وی معتقد است هدف سیاست باید ایجاد اودومونیا^۸ یا شادی باشد، بهترین حکومت از دیدگاه ارسطو آن است که بدنه سیاسی شادتری ایجاد می‌کند.

شادی در دستور کار سیاست‌گذاری‌های جهانی و مدیران شهری

شادی امروزه به عنوان سنجه پیشرفت اجتماعی و از اهداف سیاست عمومی در نظر گرفته می‌شود و مورد استفاده دولت‌ها، جوامع و سازمان‌ها برای تقویت سیاست‌ها در راستای زندگی بهتر است. در دهه‌های اخیر توجه فزاینده‌ای در سطوح ملی و بین‌المللی بر میزان اثرگذاری دولت‌ها بر سطح رفاه شهروندان شده است. از بوتان تا انگلستان و از سیاتل تا هنگ کنگ، جوامع و تصمیم‌گیران در جستجوی

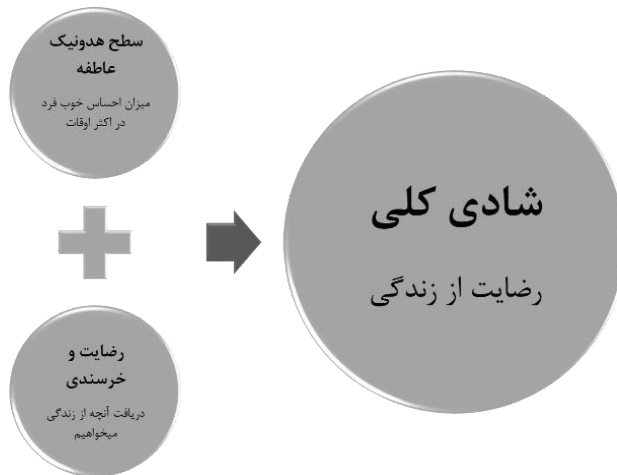
باید خاطرنشان کرد که اقدامات و برنامه‌های ارتقاء کیفیت فضاهای شهری خود بخشی از برنامه‌های مدیریت شهری است ولی در این ساختار منظور از برنامه‌های مدیریت شهری راهبردها، طرح‌ها و برنامه‌های کلان است. همان‌گونه که نمودار نشان می‌دهد در حوزه مباحث شهر شاد، اقدامات در هر سه سطح تأثیر متقابل دارند. هر کدام از نمونه‌های انتخاب‌شده به عنوان نمونه موردی در یک یا دو سطح برنامه‌های قوی‌تر و منسجم‌تری ارائه داده‌اند. به عنوان مثال انتخاب بوتان به دلیل سیاست‌های ویژه شادی در مقیاس ملی است. پس از تجمیع تحلیل‌های به دست آمده از این سه نمونه، اصول راهنمای برنامه‌ریزی و طراحی شهر شاد ارائه می‌گردد. در این راستا ابتدا بستر جهانی نگاه به شادی مطرح شده و سپس نمونه‌های موردی ارائه می‌گردد.

مبانی نظری مفهوم شادی

شادی مفهومی فازی و چندبعدی است که محققان به شیوه‌های مختلف آن را تعریف کرده‌اند، خوشبختی^۱، خوشحالی^۲، رضایتمندی^۳، لذت^۴، کیفیت زندگی^۵ و شکوفایی^۶ مفاهیم مرتبط با شادی هستند (Abdullah, & Zulkifli, 2016; Okulicz-Kozaryn, & Mazelis, 2018). مبتنی بر تعریف وینهون، شادی درجه‌ای

1. Wellbeing
2. Gladness
3. Satisfaction
4. Pleasure
5. Quality of life
6. Flourishing

7. Aristotle
8. Eudemonia

تصویر شماره (۱): عناصر شادی، (منبع: برگرفته از Lancée, Burger & Veenhoven, 2018)

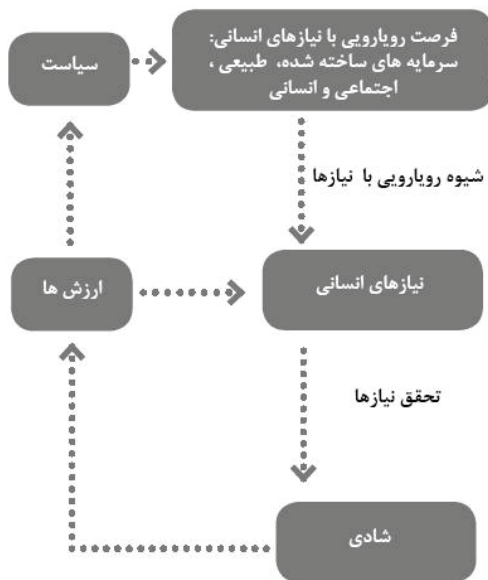
روبرو هستند: پیروی جمعیت، رقابت‌های اقتصاد جهانی و نیاز به بازپرداخت مداوم به کارگران، ازهم گسستگی جامعه و محرومیت اجتماعی، تغییر انتظارات دولت، کارمندان، خانواده و مسئولیت‌های شخصی، مدل‌های جدید خدمات‌رسانی و علم و فناوری نوین هستند (Jenkins, Meltzer, Jones, Brugh, Bebbington, Farrell, & Knapp, 2008). شاد زیستن در شرایط و بسترها، معنای واقعی خود را پیدا می‌کند (عنبری، ۱۳۹۶: ۱۰۵). در ایران در طول سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۷، تغییرات مثبتی در شاخص‌های توسعه انسانی صورت گرفته است، اما در مقایسه با کشورهای همسایه،

علت شادی هستند. شروع این مطالعات را می‌توان از گزارش "کمیت‌ه استیگلیتز" دانست که شاخص‌های خوشبختی ذهنی (SWB) را در کنار متغیرهای پیشرفت، نرخ بیکاری و امید به زندگی در نظر گرفت (Bache, & Reardon, 2016). این تغییر در دیدگاه سیاسی ناشی از نارضایتی از شاخص GDP در سنجش خوشبختی و پیشرفت انسان بوده است (Stiglitz, Sen, & Fitoussi, 2009) و از انتخاب بوتانی‌ها در بیش از ۴۰ سال قبل الهام گرفته شده است که شادی را به‌عنوان هدف ملی خود قرار داده‌اند (Ura, 2015). در بین چالش‌های سیاست‌گذاری شهری که با شادی

جدول شماره (۱): معیارهای سنجش شادی در سطح کلان

شاخص‌های مورد بررسی	مآخذ
کیفیت دموکراتیک، کیفیت دسترسی ^۱ ، سرانه GDP، آزادی انتخاب در زندگی، بخشندگی، حمایت اجتماعی، ادراک فساد، حقوق سیاسی، آزادی‌های مدنی؛ آزادی اقتصادی و آزادی سیاسی	World happiness report
اعتماد به دولت محلی، سرانه GDP، کیفیت دموکراتیک، کیفیت دلیوری اعتماد، نا عدالتی، صلح و جنگ	Gallup World Poll's Measure of Confidence in National Government

1. Stiglitz Commission

نمودار شماره (۲): جایگاه شادی در ارتباط با سیاست‌گذاری شهری (سماواتی و رنجبر، ۱۳۹۸)

مفهوم شهر شاد در مطالعات نظری

مشخصات یک شهر می‌تواند بر چگونگی تجربه شهر اثرگذار باشد و منجر به تجربه احساسات مختلف گردد (Benabbou & Lee, 2019)؛ بنابراین طراحی شهرهایی که جذاب و پاسخگوی نیازها و تقاضای شهروندان بوده و منجر به تجارب مثبت در شهر گردد اهمیت زیادی نزد سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان، مدیران و طراحان یافته است. ریشه مفهوم شهر شاد به ایده اتوپیا در کتاب جمهوری افلاطون بازمی‌گردد که در آن جامعه نمونه با شرایطی برابر و برتر برای همه شهروندان توصیف شده است. در چنین جامعه ایده‌آلی، شهروندان می‌توانند به‌سادگی احساس شادی داشته باشند (Chao, Liu, Kalman, Lu, & Cai, 2017). همچنین رابطه احساسی افراد با محیط شهری دهه‌های مختلف مورد توجه پژوهشگران

رضایت و شاد زیستی پایینی تجربه شده است (عنبری، ۱۳۹۷). مفاهیم شادی، خرسندی و زندگی خوب انعکاس‌دهنده ارزش‌ها، اخلاقیات و ایده‌آل‌های یک فرهنگ در مکان و زمان خاص می‌باشد (McKenzie, 2016). جهت ارزیابی سیستماتیک سیاست‌گذاری‌های دولتی و اثرگذاری آن‌ها بر کیفیت زندگی افراد گام‌هایی پیشنهاد شده است که می‌توان به تحلیل داده‌های شادی در جزئیات کافی برای قیاس دلایل شادی برخی از محلات و ملت‌ها نسبت به سایرین و تدوین چارچوب سیاست‌گذاری و بستر سنجش رفاه^۱ جهت دستیابی به پایداری، شادی و رضایتمندی از خوشبختی فردی و اجتماعی و هدایت اندیشه‌ها و فعالیت‌های سیاسی و عمومی اشاره نمود (Helliwell, Huang & Wang, 2020).

از نظر اجتماعی، جمع‌گرایی‌های شادمانه، رضایت از تحولات مثبت اجتماعی مانند برقراری عدالت، امنیت، افزایش کیفیت زندگی، کمک به هم‌نوع و گسترش دموکراسی به مفهوم نشاط معنا و قوت می‌بخشد. شاد زیستی بدون همراهی این عوامل، معنا صفت جامعه‌شناختی خود را از دست می‌دهد (عنبری، ۱۳۹۶). حکومت خوب یک شاخص قوی بر احساس شادی شهروندان است (Orviska, Caplanova, & Hudson, 2014). شهروندانی که در جوامعی با آزادی اقتصادی و سیاسی بیشتر، فساد کمتر و مهاجران بیشتر هستند شادتر از جوامع دارای آزادی کمتر، فساد اقتصادی بیشتر و مهاجران کمتر هستند (Veenhoven, 2012). به‌صورت عمومی، ساکنان ملت‌های ثروتمند شادتر از ساکنان ملت‌های فقیر هستند (Diener et al., 2009).

1. Welfare

بوده است (Shoval, Schvimer, & Tamir, 2018). پیشگامان مطالعات شهری همچون پارک^۱، برگس^۲، مکزی^۳ (۱۹۲۵)، زیمل^۴ (۱۹۰۳) و لینچ^۵ (۱۹۶۰) همگی بر این باور بودند که تجربه احساسی افراد در محیط شهری توسط ابعاد کالبدی، اجتماعی و فرهنگی شهر شکل می‌گیرد (همان). شهر شاد مکانی است که نیاز گروه مختلف کاربران را برآورده می‌سازد؛ و به آنان حس خوب و آسایش بخشیده، هر گروه استفاده‌کننده را به استفاده آزادانه از فضای عمومی تشویق می‌کند و از آن‌ها به‌طور کامل استقبال می‌کند. چنین شادی می‌تواند به‌صورت مستقیم‌تری در کنار کیفیت‌هایی چون شامل پیوستگی با مکان یا حس خوب در مکان و کیفیت حس تعلق طبقه‌بندی گردد (Chao, Liu, Kalman, Lu, & Cai, 2017). علاوه بر این امنیت محله، قیمت مسکن، درآمد نسبی، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و سرمایه اجتماعی نیز منجر به شادی می‌شود. مطالعات سماواتی و رنجبر نشان دهد که مهم‌ترین ابعاد اثرگذار بر ارتقاء شادی در شهر و فضاهای شهری شامل ابعاد کالبدی محیط، کیفیت فضای شهری، ابعاد ذهنی و ویژگی‌های جامعه می‌باشد (سماواتی و رنجبر، ۱۳۹۷). شادی شهری ادراک مثبت افراد از مکانی است که در آن زندگی می‌کنند و آن‌ها را دعوت می‌کند تا زمان زیادی را در آن سپری کنند و یا آن را برای زندگی مجدد با تجارب مشابه انتخاب کنند (Sepe, 2016). مطالعات و تجربیات جهانی نشان می‌دهد که محرک‌های کالبدی فضای شهری عاملی کلیدی در شادمانی بوده و از طریق ایجاد فضاهایی بانشاط و سرزنده می‌توان زمینه‌ساز شادی

شهروندان در مقیاسی فراتر از فضاهای عمومی و در نتیجه ارتقاء سلامت روان شهروندان شد. معیارهای پیاده‌مداری، عناصر محیطی (مانند مبلمان) و انسجام و پیوستگی فضا مهم‌ترین شاخص‌های کالبدی مؤثر بر ارتقاء شادی در فضاهای شهری می‌باشند (Samavati & Ranjbar, 2017).

تجارب جهانی ارتقاء شادی در شهرها

نگاه به ادبیات نظری رویکرد شهر شاد نمایانگر آن است که تجربه‌های برنامه‌ریزی و طراحی شهری نقشی مؤثر در شکل‌گیری این ادبیات داشته است. مرور ادبیات نظری شهر شاد نمایانگر آن است که تجربه‌های توسعه، ساماندهی، بازآفرینی فضاهای شهری و همچنین برنامه‌های ویژه مدیریت شهری، نقش مهمی در شکل‌گیری این رویکرد داشته‌اند و شهر کپنهاگ، بوگوتا و کثور بوتان به‌عنوان نمونه‌های موردی انتخاب شده‌اند. شاخص‌های اصلی در انتخاب این سه شهر آمارهای جهانی، ارجاع ادبیات نظری رویکرد شهر شاد به این شهرها و داشتن سند و برنامه ویژه در حوزه مباحث شادی بوده است. در نمونه‌های مورد بررسی این انسجام برنامه‌ای از سطوح ملی تا فضاهای شهری در مورد کپنهاگ بیشتر مشاهده می‌شود و به همین دلیل دانمارک در آمارها در صدر شادی قرار گرفته است. در بوتان تمرکز بر شادی بیشتر در سطوح ملی است و اساساً با تقویت این مفهوم در سطح قوانین و برنامه‌های کلان موفق به انتقال مفهوم به شهرهای خود شده‌اند. بوگوتا حالتی میانه دارد و تمرکز بر برنامه‌های مدیریت شهری و فراهم آوردن یک راهبرد و رویکرد جدید در نگاه مدیران شهری سبب شکل گرفتن مفهوم شهر شاد شده است. تجمیع برنامه‌ها و اقدامات انجام شده در این سه نمونه و مقایسه آن‌ها می‌تواند اصول راهنمای مشترکی در شناخت بیشتر رویکرد شهر شاد را پیش رو

1. Park
2. Burgess
3. McKenzie
4. Simmel
5. Lynch

جدول شماره (۲): مقایسه اصول راهنمای رویکرد شهر شاد در سه نمونه مورد بررسی

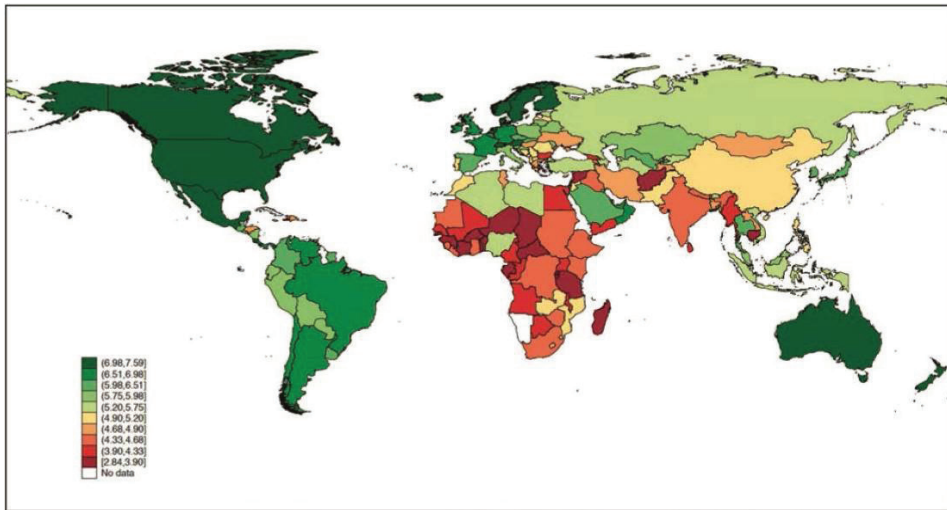
سطح	اصول	نمونه‌های مورد بررسی		
		بوگوتا	بو تان	کپنهاگ
سطح خرد	طرح‌ها و برنامه‌ها ارتقاء کیفیت فضاهای شهری	<ul style="list-style-type: none"> - طراحی مسیره‌های ویژه دوچرخه - طراحی مسیره‌های ویژه پیاده - برگزاری جشن‌ها و رویدادهای فرهنگی - توجه به تنوع در گونه و ماهیت فضاهای شهری - خلاقیت در طراحی فضاهای شهری - توجه به نقش گردشگری فضاهای شهری - برنامه‌ریزی تفریحات و سرگرمی در فضاهای شهری - توجه به تنوع قومی و فرهنگی در طراحی فضاهای شهری - در نظر داشتن نیازهای گروه‌های سنی و جنسی مختلف در طراحی فضای شهری - پررنگ کردن مشارکت مردم در طراحی فضاهای شهری - ارتقاء کیفیت کالبدی فضاها همچون سنگفرش، مبلمان و ... با تمرکز بر مصالح پایدار - دسترسی حداکثر به فضای سبز و طبیعی در طراحی - تبدیل پارکینگ‌های خودرو به پلازاهای شهری 	<ul style="list-style-type: none"> - برنامه‌ریزی مسیر سیکلوویا - افزایش تعداد پارک‌های شهری و محله‌ای - تبدیل زمین‌های متروکه و رهاشده به پارک - کودک‌مداری در طراحی فضاهای شهری - افزایش تعداد خیابان‌های پیاده - طراحی شبکه منسجم مسیر پیاده و دوچرخه - فراهم کردن فضا برای ساکنان برای شرکت در فعالیت‌های تفریحی و اوقات فراغت (ورزش، تفریح، هنر) - ارتقاء همبستگی اجتماعی و حس تعلق شهروندان به فضای شهری از طریق افزایش سرزندگی فضاهای شهری 	<ul style="list-style-type: none"> - نگاه بو تان در رویکرد شهر شاد مبتنی بر برنامه‌های سطح کلان و میانی است. - باین‌وجود در بررسی برنامه‌های مرتبط با سطح فضاهای شهری می‌توان موارد زیر را ارائه داد: - حفظ هویت‌های فرهنگی و ارزش‌های سنتی - توجه به تنوع فرهنگی - ارتقاء سلامتی جسمی و سلامت روان شهروندان در فضاهای شهری
سطح میانی	برنامه‌های مدیریت شهری	<ul style="list-style-type: none"> - برنامه ویژه حمل‌ونقل عمومی و مسیر دوچرخه - برنامه ویژه افزایش سرانه فضای سبز - به‌صورت متعادل در کل شهر - زمینه‌سازی مشارکت بخش خصوصی و عمومی جهت ساخت مسکن برای گروه‌های کم‌درآمد - تمرکززدایی - مبارزه با حاشیه‌نشینی - کاهش تراکم ساختمانی - کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی 	<ul style="list-style-type: none"> - برنامه مدیریت حمل‌ونقل - برنامه مدیریت زیرساخت‌ها - افزایش مشارکت اجتماعی - برنامه مدیریت زیست‌محیطی - افزایش تنوع زیست‌محیطی - کاهش انتشار گاز CO₂ - حفاظت از محیط و میراث طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> - طرح جامع ویژه شهر در ارتباط شهر و طبیعت - برنامه ویژه حمل‌ونقل عمومی - برنامه‌ریزی پلان آب‌وهوا در سال ۲۰۱۵ - استفاده از مصالح و انرژی‌های پایدار و کاهش انتشار گاز CO₂ - افزایش سطح فضاهای سبز در ساختار شهر و ارتقای دسترسی به آن‌ها - فراهم آوردن زمینه مشارکت اجتماعی شهروندان در تصمیم‌گیری‌های دولتی
سطح کلان	برنامه‌های حکومتی	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد فرصت‌های شغلی - افزایش عدالت و دموکراسی از طریق طراحی فضاهای عمومی و پارک‌ها - برنامه‌ریزی برای آموزش از طریق ساخت مدرسه، کتابخانه و بهبود و به‌روز کردن روش‌های آموزش در مدارس 	<ul style="list-style-type: none"> - معرفی و قانونی کردن شاخص نرخ شادی ملی در برنامه‌ریزی - تسهیل فعالیت‌های بخش خصوصی - تبیین نقش اصلی حکومت در ایجاد شادی بین افراد - برنامه‌ریزی در راستای دموکراسی و تمرکززدایی حکومتی - کاهش فقر - توسعه متعادل در سطوح ملی و منطقه‌ای 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد سطح بالایی از مشارکت سیاسی - برنامه‌ریزی در راستای سطح پایین فساد و انحراف - ایجاد جامعه مدنی قدرتمند - برنامه‌ریزی در زمینه دموکراسی با عملکرد خوب - فراهم آوردن سطح بالای امنیت، اعتماد، آزادی و کامیابی - ایجاد یک زندگی متعادل

قرار دهد. جدول شماره ۲ تجمیع اقدامات و برنامه را از اسناد اصلی مطالعات کلان شادی در گزارش‌های جهانی شادی می‌باشد، حال این نکته مطرح است ارائه می‌دهد.

مروری بر گزارش‌های جهانی شادی همان‌طور که در جدول شماره ۲ معرفی گردید، یکی از اسناد اصلی مطالعات کلان شادی در گزارش‌های جهانی شادی می‌باشد، حال این نکته مطرح است که این گزارش‌ها تا چه حد می‌تواند پاسخگوی ارتقاء شادی در جوامع مختلف همچون ایران با بستر

جدول شماره (۳): بررسی گزارش‌های جهانی شادی در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۲

سال انتشار	محورهای مورد بررسی	کشورهای جایگاه نخست	جایگاه ایران
۲۰۱۲	وضعیت شادی در سطح جهانی دلایل شادی و بدبختی کاربردهای سیاست‌گذاری بررسی نمونه‌های موردی: بوتان، ONS، OECD	دانمارک، نروژ، سوئیس، هلند، سوئد	رتبه ۱۱۵ در بین ۱۵۶ کشور جهان با میانگین رتبه ۶۴۳/۴
۲۰۱۳	شادی جهانی: گرایش‌ها، توضیحات و توزیع بیماری ذهنی و ناشادی مزایای عینی خوشبختی ذهنی بازیابی اخلاق در جستجوی شادی کاربرد خوشبختی به عنوان راهنمای سیاست‌گذاری رویکرد OECD در سنجش خوشبختی ذهنی از توانمندی تا خرسندی: سنجش ارتباط بین توسعه انسانی و رضایت از زندگی	دانمارک، نروژ، سوئیس، هلند، سوئد	رتبه ۱۱۵ در بین ۱۵۶ کشور جهان با میانگین رتبه ۶۴۳/۴
۲۰۱۵	معرفی و تنظیم وضعیت جغرافیای شادی جهانی چگونه خوشبختی ذهنی بر اساس سن و جنسیت در سراسر جهان متغیر است؟ نحوه سیاست‌گذاری باهدف شادی علوم اعصاب شادی ذهن‌های جوان سالم: دگرگونی سلامت روان در کودکان ارزش‌های انسانی، اقتصاد مدنی و خوشبختی ذهنی سرمایه‌گذاری بر سرمایه اجتماعی	سوئیس، ایسلند، دانمارک، نروژ، کانادا	جایگاه ۱۱۰ در بین ۱۵۸ کشور، میانگین رتبه ۶۸۶/۴
۲۰۱۶	معرفی وضعیت توزیع شادی جهانی ارتقاء اخلاقی شادی: بهترین اصول شادی شادی و توسعه پایدار: مفاهیم و مدارک	دانمارک، سوئیس، ایسلند، نروژ، فنلاند	جایگاه ۱۰۵ در بین ۱۵۷ کشور جهان با میانگین رتبه ۸۱۳/۴
۲۰۱۷	مطالعه مروری بنیان‌های اجتماعی شادی جهانی توسعه و شادی در چین، ۱۹۹۰-۲۰۱۵ انتظار برای شادی در آفریقا معیارهای کلیدی شادی و غم شادی در کار بازیابی شادی آمریکاییان	نروژ، دانمارک، ایسلند، سوئیس، فنلاند	جایگاه ۱۰۸ در بین ۱۵۵ کشور مورد بررسی با میانگین رتبه ۶۹۲/۴
۲۰۱۸	شادی و مهاجرت مهاجرت بین‌المللی و شادی بین‌المللی آیا افراد مهاجر بین‌المللی با مهاجرت میزان شادی خود و خانواده‌شان را ارتقاء می‌دهند؟ مهاجرت شهری-روستایی و شادی در چین شادی و مهاجرت جهانی در آمریکای لاتین بنیان‌های اجتماعی شادی در آمریکای لاتین بحران سلامت در آمریکا و پارادوکس عید پاک	فنلاند، نروژ، دانمارک، ایسلند، سوئیس	جایگاه ۱۰۶ در بین ۱۵۶ کشور مورد بررسی، میانگین رتبه ۷۰۷/۴
۲۰۱۹	شادی و جوامع، نقش حکومت‌ها بر شادی شهروندان شادی جهانی در حال تغییر شادی و رفتار انتخابی شادی و رفتار اجتماعی: ارزیابی شواهد و مدارک وضعیت ناراحت‌کننده شادی در آمریکا و نقش رسانه دیجیتال داده‌های کلان و خوشبختی اعتیاد و ناشادی در آمریکا	فنلاند، دانمارک، نروژ، ایسلند، هلند	جایگاه ۱۱۷ در بین ۱۵۶ کشور مورد بررسی، میانگین رتبه ۵۴۸/۴
۲۰۲۰	محیط برای شادی محیط‌های اجتماعی برای شادی جهانی شهرها و شادی: رتبه‌بندی و تحلیل جهانی تفاوت شادی شهری-روستایی در سراسر جهان چگونه کیفیت محیط بر میزان شادی اثرگذار است توسعه پایدار و خوشبختی بشری استثنا جوامع شمالی: چرا کشورهای شمال اروپا به‌طور مستمر در بین شادترین جوامع جای دارند	فنلاند، دانمارک، سوئیس، ایسلند، نروژ	جایگاه ۱۱۸ در بین ۱۵۳ کشور مورد بررسی، میانگین رتبه ۶۷۲/۴

تصویر شماره (۲): جغرافیای شادی (منبع: Pykett, & Cromby, 2017: 198; Helliwell et al, 2015)

سال ۲۰۱۲ تا به امروز نشان می‌دهد که رویکرد این گزارش در ابتدا، بررسی میانگین شادی و دلایل اثرگذار بر شادی و نیز نقش سیاست‌گذاری‌ها بر شادی بوده است، در سال ۲۰۱۳، ابعاد عینی و ذهنی شادی و خوشبختی ذهنی در گزارش‌ها وارد شده است و در سال ۲۰۱۵، مفهوم جغرافیای شادی با استفاده از نقشه‌ای متشکل از رنگ‌های متنوع، به ارائه میانگین میزان شادی در کشورهای مختلف پرداخته است. در سال ۲۰۱۶ مفهوم شادی و توسعه پایدار مطرح گردید، توسعه پایدار رویکردی مهم در سنجش خوشبختی است که جوامع را دعوت به دستیابی به اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به شیوه‌ای یکپارچه می‌کند. اهداف توسعه پایدار منجر به دستیابی کشورها به سطح بالای رضایت از زندگی و خوشبختی می‌گردد. یافته‌های این گزارش نشانگر این است که ابعاد توسعه پایدار در ارزیابی تفاوت‌های شادی در کشورهای مختلف مورد نیاز هستند. در سال ۲۰۱۷ تأکید بر بررسی بنیان‌های اجتماعی شادی

فرهنگی، سیاسی و اقتصادی منحصربه‌فرد گردد. گزارش جهانی شادی^۱، گزارشی است که سالانه، توسط شبکه راه‌حل‌های توسعه پایدار^۲ سازمان ملل^۳ منتشر می‌شود. این گزارش شامل مقالات، رتبه‌بندی میزان شادی ملت‌ها بر مبنای پاسخ شهروندان آن‌ها به معیارهای مرتبط با ابعاد مختلف زندگی است (Astor, 2018). نخستین گزارش جهانی شادی در آپریل سال ۲۰۱۲ به‌عنوان متنی بنیادی با عنوان «دستیابی به سطح بالای شادی و خوشبختی: تعریف پارادایم اقتصادی جدید» منتشر شد (United Nations, 2012) و توجه بین‌المللی را به خود جذب نمود. این گزارش به میزان شادی جهانی، دلایل شادی و ناراحتی و کاربرد شادی در سیاست‌گذاری پرداخته بود. به‌استثنای سال ۲۰۱۴، از آن پس این گزارش به‌صورت سالانه منتشر می‌شود و عمدتاً مبتنی بر داده‌های نظرسنجی جهانی گالوپ^۴ می‌باشد. بررسی گزارش‌های جهانی شادی از

1. World Happiness Report
2. Sustainable Development Solutions Network
3. United Nations
4. Gallup World Poll

جهانی و بررسی شادی در چین، آفریقا و آمریکا و نیز شادی در محل کار مورد بررسی بوده است. در سال ۲۰۱۸ موضوع اصلی گزارش در بررسی شادی و مهاجرت می‌باشد. در سال ۲۰۱۹ معیارهای کلان اثرگذار بر شادی بررسی شده است و به نقش دولت‌ها در ارتقاء شادی شهروندان اشاره شده است. در سال ۲۰۲۰ برای نخستین بار نقش کیفیت محیط شهری در گزارش‌های شادی وارد شده است و دلایل شادی کشورهای اروپای شمالی بررسی شده است، در گزارش سال ۲۰۲۰، ۱۵۳ کشور مورد بررسی شادی قرار گرفته‌اند که فنلاند، دانمارک، سوئیس به ترتیب سه کشور نخست و ایران با میانگین رتبه ۵/۶۷۲ در جایگاه ۱۱۸ قرار دارد.

معیارهای ارزیابی کشورها در این رتبه‌بندی سرانه تولید ناخالص ملی^۱، حمایت اجتماعی^۲، امید به زندگی سالم^۳، آزادی انتخاب^۴، فعالیت‌های خیرخواهانه^۵ و درک فساد^۶ می‌باشد.

تصویر شماره ۲ نشانگر آن است که کشورهای آمریکای لاتین، بیشترین ارتقاء رتبه شادی را به علت ارتقاء الگوی حکمرانی و سیاست‌گذاری دولتی و نیز به علت معیارهای فرهنگی و قومیتی خاص منطقه تجربه کرده‌اند، در کشورهای آسیای شرقی نمره رضایت از زندگی پایین‌تری از سطح انتظار دارند، یافته‌ها به دلیل تفاوت‌های فرهنگی در پاسخ‌گویی به سؤالات مورد بررسی می‌باشد (Helliwell et al, 2015).

سرعت کاهش شادی تجربه‌شده در کشورهای اروپایی تحت اثر رکورد جهانی سال ۲۰۰۸ (به‌عنوان مثال یونان، ایتالیا، اسپانیا) سریع‌تر از کاهش GDP مورد

1. GDP per capita
2. Social support
3. Healthy life expectancy
4. Freedom to make life choices
5. Generosity
6. Perceptions of corruption

انتظار بوده که تعامل بین درآمد، حمایت اجتماعی و قدرت سازمانی را نشان می‌دهد (Ibid: 33). انتقادی که می‌توان بر گزارش‌های جهانی شادی مطرح کرد این است که یافته‌های به‌دست‌آمده از گزارش جهانی شادی و مدل‌های منتج از آن، نمی‌تواند به‌طور کامل بیانگر جغرافیایی پیچیده خوشبختی باشد. چراکه مدل‌ها به‌طور دقیق منطبق با واقعیت نیستند و تنها نمود انتزاعی از تجارب انسانی در فرهنگ‌های مختلف هستند و از سوی دیگر، هنوز شکاف‌های اساسی در فهم بهترین شرایط و بسترهای اجتماعی برای شادی وجود دارد. سوم، اینکه دانش در زمینه ارتباط واقعی بین ادراک ارسطویی "هدف زندگی"، شرایط جغرافیایی و اجتماعی که مردم خود را در آن می‌یابند، فعالیت‌های آنان و تجارب روان‌شناسانه وجود ندارد، در واقع سؤالات بررسی گزارش جهانی شادی، در ارتباط با چگونگی احساس افراد نسبت به شرایط مبهم است چراکه ویژگی‌های خاص فرهنگی که احساسات در آن تجربه می‌شود، شامل نوع رفتارهای سیاسی و ارزش‌های اقتصادی، مشخص نیست. در نتیجه باید بین مقیاس‌های ملی و محلی در تحلیل‌ها تمایز قائل شد.

نتیجه‌گیری

بررسی مبانی نظری و تجربه‌های ارائه‌شده حکایتگر آن است که دستیابی به شهر شاد در یک برنامه‌ریزی پیوسته از سطوح کلان ملی تا سطوح خرد را شامل می‌شود. شهروند در فضاهای عمومی شهری با کیفیت زمانی می‌تواند احساس لذت و شادی داشته باشد که از لحاظ ذهنی نیز از وضعیت عمومی جامعه، عدالت، اقتصاد و دموکراسی نیز رضایت داشته باشد. البته باید خاطر نشان کرد که اثرات سطوح مختلف در موضوع شادی متقابل بوده و برنامه‌ریزی در هر سطحی

می‌تواند به بهبود وضعیت شادی کمک کند. مبتنی بر اصول راهنمای ارائه‌شده در جدول ۲ و از مقایسه برنامه‌ها و اقدامات سه نمونه مورد بررسی می‌توان راهبردهای مشترک زیر را در راستای شناخت بیشتر رویکرد شهر شاد و همچنین دستیابی به اهداف شهر شاد را ارائه داد:

۱- سطح خرد: راهبردهای ارتقاء کیفیت فضاهای شهری در دستیابی به شهر شاد

- حرکت به سوی افزایش فضاهای پیاده‌مدار شهری
 - طراحی مسیرهای ویژه دوچرخه در فضاهای شهری
 - فراهم آوردن زمینه‌های تفریحات و سرگرمی، ورزش و هنر در فضاهای شهری
 - ارتقاء کیفیت کالبدی فضاهای شهری مبتنی بر مصالح پایدار
 - طراحی پارک‌های شهری در سطوح شهری و محلی
 - جهت دسترسی حداکثر شهروندان به فضاهای سبز
 - توجه به هویت‌های فرهنگی در فضاهای شهری
 - شامل ارزش‌های سنتی و تنوع قومی
 - توجه نیازهای گروه‌های مختلف سنی و جنسی در فضاهای شهری به‌ویژه کودکان
 - افزایش ماهیت رویدادمرداری فضاهای شهری مبتنی بر جشن‌ها، فستیوال‌ها و ...
 - طراحی فضاهای شهری به صورت انعطاف‌پذیر و سازگار با نیازهای شهروندان
 - ارتقاء سرزندگی، امنیت و حس تعلق در فضاهای شهری
 - توجه به نقش مشارکت مردمی در طراحی فضاهای شهری
- ### ۲- سطح میانی: راهبردهای مدیریت شهری در دستیابی به شهر شاد

- ارائه برنامه ویژه در راستای ارتقاء وضعیت حمل‌ونقل

- عمومی
 - ارائه برنامه ویژه جهت افزایش فضاهای پیاده‌مدار و سبز
 - برنامه‌ریزی در راستای پایداری و تنوع زیست‌محیطی، کاهش آلودگی و کاهش انتشار CO₂
 - برنامه‌ریزی در جهت افزایش مشارکت اجتماعی
- ### ۳- سطح کلان: راهبردهای ملی در دستیابی به شهر شاد

- افزایش عدالت و دموکراسی
 - کاهش فقر
 - برنامه‌ریزی ویژه در راستای آموزش
 - توسعه متعادل در سطوح ملی و منطقه‌ای
 - ایجاد فرصت‌های شغلی
 - توجه به نقش بخش خصوصی در توسعه
 - برنامه‌ریزی در راستای تمرکززدایی
 - افزایش مشارکت سیاسی شهروندان
 - توجه به شادی در برنامه‌های کلان.
- مجموع راهبردهای فوق زمینه لازم برای دستیابی به شهر شاد و در مرتبه بالاتر جامعه شاد را فراهم می‌آورد. همان‌گونه که در ابتدای پژوهش مطرح شد سطوح ذکرشده و به‌ویژه سطح خرد و میانی در ارتباط مستقیم با یکدیگر هستند و راهبردهای ارتقاء کیفیت فضاهای شهری به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از راهبردهای مدیریت شهری ارائه می‌شود. در عین پیوستگی و اثرگذاری متقابل این راهبردها، حوزه مفهومی شادی به‌گونه‌ای است که اقدامات بخشی در هر سطح هم می‌تواند بر شادی شهری مؤثر باشد هرچند که در انسجام و پیوستگی اقدامات سه سطح مطرح‌شده می‌توان به نتایج بهتر دست یافت. مجموع نتایج حاصل از این پژوهش از یک سو چارچوب لازم جهت بررسی علمی و منطقی شادی در فضای شهری را

– Benabbou, R., & Lee, H. (2019). Exploring the evolution of urban emotions in the City of Seoul using social media information. *International Journal of Knowledge-Based Development*, 10(3), 232-248.

– Birenboim, A. (2018). The influence of urban environments on our subjective momentary experiences. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 45(5), 915-932.

– Chao, T. Y. S., Liu, S. K., Kalman, B., Lu, H. C. C., & Cai, M. (2017). Delivering community well-being from the happy city concept: A practical approach to urban planning and design. In *Handbook of Community Well-Being Research* (pp. 435-452). Springer, Dordrecht.

– Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual review of psychology*, 54(1), 403-425.

– Diener, E., Sandvik, E., & Pavot, W. (2009). Happiness is the frequency, not the intensity, of positive versus negative affect. In *Assessing well-being* (pp. 213-231). Springer, Dordrecht.

– Gardner, G., Assadourian, E., & Sarin, R. (2004). The state of consumption today. *State of the World*, 3-21.

– Helliwell, J. F., & Barrington-Leigh, C. P. (2010). Measuring and understanding subjective well-being. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie*, 43(3), 729-753.

– Helliwell, J. F., Huang, H., & Wang, S. (2020). Happiness and the Quality of Government (No. w26840). National Bureau of Economic Research.

– Helliwell, John F., Richard Layard, Jeffrey Sachs, and Jan-Emmanuel De Neve, eds. 2021. *World Hap-*

فراهم آورده و از سوی دیگر زمینه اقدامات آینده در راستای ارتقاء کیفیت شادی در فضاهای شهری را فراهم آورد. سنجش مدل پژوهش در فضاهای شهری بیشتر و دیگر شهرهای ایران می‌تواند درک عمیق‌تری از مکانیسم شکل‌گیری شادی در شهر را فراهم آورد.

فهرست منابع

– سماواتی، سحر، رنجبر، احسان. (۱۳۹۷). بازشناسی عوامل مؤثر بر شادی در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: محدوده پیاده‌راه مرکز تاریخی تهران). *فصلنامه مطالعات شهری*، ۸ (۲۹)، ۱۸-۳.

– سماواتی، سحر. (۱۳۹۵). ارتقاء کیفیت شادی در پیاده‌راه‌های تاریخی شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس.

– سماواتی، سحر، رنجبر، احسان. (۱۳۹۵). شهر شاد از دریچه نگاه چارلز مونتگومری، سایت انسان‌شناسی و فرهنگ، قابل دسترس در: <http://anthropologyandculture.com/>

– عنبری، موسی. (۱۳۹۷). ستایش شادمانه: تبیین نشاط اجتماعی در ایران، چاپ اول، تهران: نشر موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.

– محدثی، حسن، قربانی، الهام. (۱۳۹۶). نظریه‌ای در باب دین و شادی، انتشارات نقد فرهنگ.

– موسوی، سید محسن. (۱۳۹۲). شادمانی، رویکردهای نظری و یافته‌های تجربی. تهران: انتشارات تیسرا.

– Abdullah, Y. A., & Zulkifli, F. L. (2016). Concepts and theories of happiness of population in urban neighbourhoods. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*, 1(1), 260-268.

– Bache, I., Reardon, L., & Anand, P. (2016). Well-being as a wicked problem: Navigating the arguments for the role of government. *Journal of Happiness Studies*, 17(3), 893-912.

– Ballas, D. (2013). What makes a 'happy city'? *Cities*, 32, S39-S50.

- systematic literature review. *Journal of religion and health*, 56(5), 1561-1582.
- Samavati, S. & Desmet, P.M.A. (2022). *Happy Public Spaces: A Guide with 20 Ingredients to Design for Urban Happiness*. Delft: Delft University of Technology. ISBN 978-94-6384-290.
- Samavati, S., & Ranjbar, E. (2017). The Effect of Physical Stimuli on Citizens' Happiness in Urban Environments: The Case of the Pedestrian Area of the Historical Part of Tehran, *Journal of Urban Design and Mental Health*;2:2.
- Samavati, S., Ranjbar, E., & Weijs-Perrée, M. (2020). Cultural Events and Citizens' Happiness. In *International Society for Quality-of-Life Studies (ISQOLS) 2020*.
- Sepe, M. (2016). The role of public space to achieve urban happiness. *Urban Regeneration Sustainability*, 364.
- Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J. P. (2009). Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress.
- Ura, K. (2015). The experience of gross national happiness as development framework.
- Veenhoven, R. (2012). Happiness: Also known as "life satisfaction" and "subjective well-being". In *Handbook of social indicators and quality of life research* (pp. 63-77). Springer, Dordrecht.
- Jenkins, R., Meltzer, H., Jones, P., Brugha, T., Bebbington, P., Farrell, M., & Knapp, M. (2008). *Mental health: future challenges*.
- Lancée, S., Burger, M., & Veenhoven, R. (2018). Commuting and happiness: what ways feel best for what kinds of people? In *Quality of Life and Daily Travel* (pp. 73-93). Springer, Cham.
- Layard, R. (2007). Happiness and the Teaching of Values. *CentrePiece*, 12(1), 18-23.
- McKenzie, J. (2016). Happiness vs contentment? A case for a sociology of the good life. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 46(3), 252-267.
- Moeinaddini, M., Asadi-Shekari, Z., Aghaabbasi, M., Saadi, I., Shah, M. Z., & Cools, M. (2020). Proposing a new score to measure personal happiness by identifying the contributing factors. *Measurement*, 151, 107115.
- Okulicz-Kozaryn, A., & Mazelis, J. M. (2018). Urbanism and happiness: A test of Wirth's theory of urban life. *Urban Studies*, 55(2), 349-364.
- Orviska, M., Caplanova, A., & Hudson, J. (2014). The impact of democracy on well-being. *Social indicators research*, 115(1), 493-508.
- Potapov, D., Shafranskaya, I., & Bozhya-Volya, A. (2016). Happiness and the city. *Journal of Place Management and Development*.
- Pykett, J., & Cromby, J. (2017). Mapping happiness, managing urban emotions. In *Assembling Neoliberalism* (pp. 195-216). Palgrave Macmillan, New York.
- Rizvi, M. A. K., & Hossain, M. Z. (2017). Relationship between religious belief and happiness: A Happiness Report 2021. New York: Sustainable Development Solutions Network